

Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Kulttuuri

Tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttö ja käyttötarpeet valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa

Opetusministeriön julkaisuja 2006:35

Tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttö ja käyttötarpeet valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa

Opetusministeriön julkaisuja 2006:35

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi>
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Kansikuva / Omslagsbild: Milla Moilanen
Taitto / Ombrytning: Arttu Kauranne, Mari Soini
Yliopistopaino / Universitetstryckeriet 2006
ISBN 952-485-210-1 (nid.)
ISBN 952-485-211-X (PDF)
ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2006:35

Esipuhe

Opetusministeriö ja tekijänoikeusjärjestö Kopiosto ovat sopineet valtionhallinnossa tapahtuvasta kirjojen ja lehtien kopioinnista vuodesta 1980 lähtien. Käytön määrää ja laatua mittaavat tutkimukset ovat sopimuskokonaisuuden keskeinen osa, ja tutkimustuloksia on käytetty sopimustentien pohjana.

Vuoden 2007 alusta voimaan tulevat tekijänoikeuslain uudet sopimuslisenssisäännökset mahdollistavat sopimisen myös teosten digitaalisen käytön alueella. Tämän vuoksi opetusministeriö ja Kopiosto laajensivat vuonna 2005 yhteiset tutkimuksensa koskemaan myös valtionhallinnossa tapahtuvan digitaalisen kopioinnin määrää ja laatua. Lisäksi uusien sopimuslisenssisäännösten hyödyntämismahdollisuuksien kartoittamiseksi tutkittiin nyt valtionhallinnon sisäisestä tiedotuksesta vastaavien työntekijöiden odotuksia ja preferenssejä digitaalisten aineistojen käytön suhteen.

Nyt valmistunut tutkimus on askel valtionhallinnon käyttöoikeuksien hankinnan kehittämisessä. Tutkimus tarjoaa näkökohtia ja ajatuksia myös valtionhallinnon sisäisen tiedotuksen ja tietotekniikan kehittämisen kanssa työskenteleville yleensä. Tutkimusasetelma metodologisena haasteena ja valittu tutkimusmenetelmä luovat pohjaa alaa koskevan tutkimuksen kehittämiseksi.

Tutkimusprosessin toteutuksesta ovat vastanneet projektipäällikkö Outi Somervuori ja tutkimusasistentti Riikka Kero. Tutkimuskokonaisuudet toteutti tutkimustoimisto Marketing Radar Oy. Lisäksi konsultti Jan-Otto Malmberg ja Kopioston tutkimussuunnittelija Juha Koponen tekivät tilastollisia lisäanalyyskejä käytön määrää mittaavissa tutkimuksissa.

Tutkimuksen johtoryhmän puheenjohtajana on ollut Jukka Liedes opetusministeriöstä ja jäseninä Jorma Waldén opetusministeriöstä sekä Pekka Rislakki ja Jukka-Pekka Timonen Kopiostosta. Johtoryhmän sihteerinä on toiminut Outi Somervuori. Tämän julkaisun on kirjoittanut projektipäällikkö Outi Somervuori. Tutkimuskohteen käsitteistön hahmottamiseen on keskeisen panoksen antanut Jukka-Pekka Timonen.

Tutkimuksen johtoryhmän puheenjohtaja

A handwritten signature in black ink, consisting of a long, sweeping horizontal stroke that curves upwards and ends in a small, stylized flourish.

Jukka Liedes

Sisältö

1 Johdanto	6
1.1 Taustaa	6
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	6
1.3 Tekijänoikeus	7
1.4 Nykyinen lisensointikäytäntö	7
2 Tutkimusasetelma	9
2.1 Haastattelut valtionhallinnossa	9
2.2 Tutkimuksen kohderyhmät ja lähtökohdat	11
2.3 Tutkimusmenetelmät	12
2.3.1 Käytön määrää mittaavat tutkimukset	12
2.3.2 Conjoint-analyysi	12
3 Tietopalvelu valtionhallinnossa	14
3.1 Kysymyslomake	14
3.2 Otanta ja aineiston keruu	15
3.3 Tutkimuksen tulokset	16
3.3.1 Nykyinen käyttö	16
3.3.2 Tarpeet	22
4 Lehdistökatseus valtionhallinnossa	26
4.1 Kysymyslomake	26
4.2 Otanta ja aineiston keruu	27
4.3 Tutkimuksen tulokset	27
4.3.1 Nykyinen käyttö	28
4.3.2 Tarpeet	29
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	32
Lista kuvista	34
Lista taulukoista	35

Tutkimusraportin liitteet ovat osoitteissa

<http://www.minedu.fi/opm/julkaisut>

<http://www.kopioisto.fi/tutkimukset>

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa käytetään paljon lehtiä, kirjoja ja internetissä olevaa aineistoa. Esimerkiksi lehtiartikkeleita valokopioidaan ja jaetaan työntekijöille. Artikkelit voitaisiin myös skannata ja laittaa työpaikan intranettiin muiden luettavaksi. Käytetäänpä teosta perinteisellä tai uudella tekniikalla, sen käyttöön tarvitaan aina tekijänoikeuksien omistajan lupa.

Teosten käyttö alkuperäisessä julkaistussa muodossa on useimmiten ongelmaton eikä käyttöön tarvita oikeudenomistajan lupaa. Vaikeammaksi tilanne muuttuu, kun teos valokopioidaan, skannataan tai tulostetaan internetistä.

Julkaisujen valokopioinnista on laajalti sovittu opetusministeriön ja Kopioston välisillä sopimuksilla. Digitaalitekniikka on mahdollistanut uudenlaisia tapoja kopioida ja levittää osia julkaisuista. Valokopiointiluvan kaltaista yleislupaa digitaalisille käyttötavoille ei kuitenkaan vielä ole.

Tekijänoikeuslain sopimuslisenenssisäännökset antavat tekijänoikeusjärjestöille mahdollisuuden myöntää laajoja teosten jälkikäyttölupia esimerkiksi valokopiointiin. Tammikuussa 2007 tulevat voimaan tekijänoikeuslain muutokset, jotka mahdollistavat vastaavien lupien järjestämisen myös teosten digitaaliseen käyttöön valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa. Kyseiset säännökset mahdollistavat keskitettyjen lupien järjestämisen, mutta ne eivät velvoita siihen.

Tämä tutkimus on osa opetusministeriön ja tekijänoikeusjärjestö Kopioston yhteistä teosten käyttöä koskevaa tutkimussarjaa. Vuosina 2002–2004 toteutettiin oppilaitosten digitaalisen kopioinnin määrää ja sisältöä selvittäneet tutkimukset. Ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin teosten digitaalisen käytön suu-

ruusluokkaa. Toisessa vaiheessa tutkittiin opettajien ja opetushenkilökunnan digitaalisten aineistojen käyttötarpeita. Käyttötarpeita selvittänyt tutkimus valmistui keväällä 2006.

Nyt käsillä oleva tutkimus koskee valtionhallintoa ja on vastaavanlainen kuin opettajien käyttötarpeita selvittänyt tutkimus. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on hahmottaa valtionhallinnon sisäisen tiedotuksen tarpeita käyttää ja kopioida tekijänoikeudella suojattuja teoksia. Tarvittavat käyttömahdollisuudet on järjestettävissä monin eri tavoin. Tärkeintä valtionhallinnon kannalta on mahdollistaa informaation käytettävyys tarkoituksenmukaisella tavalla.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tämä raportti keskittyy painotuotteiden ja internet-sivustojen käytön osalta tilanteeseen, jossa valtionhallinnon työntekijä haluaa ottaa kopioita aineistosta ja jakaa sitä muille työntekijöille. Tällöin hän tekee teoksesta kopion esimerkiksi tulostamalla internetissä olevan aineiston paperille, skannaamalla kirjassa olevan kuvan tai tallentamalla aineistoa organisaation verkkosivuille muiden selattavaksi.

Tutkimus lähestyy teosten käyttöä perinteisen tekijänoikeudellisen tarkastelun näkökulmasta olettaen, että oikeudenomistajan yksinoikeutta voidaan ja myös halutaan hyödyntää verkkoympäristössä. Tämä oletus ei tietenkään pidä kaikilta osin paikkaansa. Niin sanottu Creative Commons – hanke ja valtionhallinnon omien julkaisujen käyttö perustuu monesti siihen, että oikeudenhaltijat ilmoittavat sallivansa erikseen määritelmänsä käytön korvauksetta. Opetusministeriön ja Kopioston tutkimushankkeiden yhteydessä tehdyissä haastatteluissa on myös ilmennyt, että internet-sivustojen julkaisijat jättävät usein kokonaan määrittele-

mättä, millainen sivujen käyttö tarkkaan ottaen on sallittua.

Tutkimuksen kohderyhmänä oli valtion keskus-hallinto ja sen alainen hallinto. Haastatellut henkilöt olivat organisaatioiden sisäisestä tiedotuksesta ja tietopalvelusta vastaavia henkilöitä sekä lehdistökatsausten tekijöitä ja lukijoita.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää:

- nykyistä tekijänoikeudella suojattujen teosten käytön määrää ja laatua
- mitä tarpeita sisäisestä tiedotuksesta vastaavilla on eri aineistojen käyttöön
- mitä ominaisuuksia käyttäjät arvostavat eri aineistojen käytössä ja kopioinnissa
- miten käyttäjät eroavat toisistaan ominaisuuksien arvostuksessaan
- mikä on käyttäjän mielestä kohtuullinen korvaus teosten käytöstä ja kopioinnista

1.3 Tekijänoikeus

Tekijänoikeuslaissa säädetään tekijän oikeuksista ja näiden oikeuksien rajoituksista. Teoksen käyttö edellyttää yleensä tekijän lupaa. Tekijänoikeuteen säädettyjen rajoitusten nojalla teosta saa kuitenkin käyttää lupaa pyytämättä ja korvauksetta. Rajoituksia on säädetty sivistryksellisistä ja yhteiskunnallisista sekä käytännön syistä. Eräissä tapauksissa, kun kysymys on lupien myöntämisestä suojatun aineiston massakäyttöön suuren oikeudenhaltijajoukon puolesta, tekijänoikeuden toimivuutta on edistetty niin sanotulla sopimuslisenssijärjestelmällä.

Tekijänoikeuslakia muutettiin vuonna 2005. Pääosa muutoksista tuli voimaan 1.1.2006. Erityisiä hallinnollisia järjestelyjä ja päätöksiä edellyttävät sopimuslisenssisääntöjen muutokset tulevat kuitenkin voimaan vasta 1.1.2007.

Sopimuslisenssisääntökset helpottavat oikeuksien hankintaa erityisesti tilanteissa, joissa käyttötapahtumien tai käytettävien teosten määrä on suuri tai joissa käyttö lupien saaminen edellyttää lukuisten oikeudenhaltijoiden tavoittamista.

Sopimuslisenssijärjestelmän pääperiaatteita ovat:

- Tekijänoikeusjärjestö ja luvansaaja neuvottelevat käyttöluvan ehdot ja korvaukset

- Tekijänoikeusjärjestön on edustettava kattavasti omaa alaansa
- Luvansaaja voi sopimuksen mukaisesti käyttää kaikkia teoksia, jotka kuuluvat sopimuksen kattamiin teostyyppihin - myös niitä, joiden oikeudenhaltijoita luvan myöntänyt järjestö ei edusta
- Järjestön ulkopuolisilla oikeudenomistajilla on aina oikeus henkilökohtaiseen korvaukseen
- Useimmissa sopimuslisenssisääntöksissä oikeudenhaltijalle on annettu mahdollisuus kieltää teostensa käyttö.

Tekijänoikeuslain 13 § koskee valokopiointia. Valokopioinnista valtionhallinnon sisäiseen tiedotuskäyttöön voidaan sopia keskitetysti sellaisen järjestön kanssa, jolla on laaja kyseisen alan tekijöiden edustus. Pykälää voidaan soveltaa myös valokopiointia vastaaviin menelmiin, jona voidaan pitää muun muassa digitaalisesta lähteestä tulostamista paperille.

Lain 13 a § koskee sisäistä tiedotuskäyttöä mm. valtionhallinnossa. Säännös mahdollistaa painettujen lehtikirjoitusten sekä niihin liittyvien valokuvien ja muiden kuvien skannaamisen digitaaliseen muotoon ja julkaisemisen esimerkiksi intranetissä. Sen sijaan digitaalisessa muodossa olevan aineiston, kuten verkkolehtien tai vastaavien aineistojen käyttäminen sisäisessä tiedotuksessa ei ole sääntöjen puitteissa sallittua.

1.4 Nykyinen lisensointikäytäntö

Opetusministeriö on sopinut painotuotteiden valokopioinnista valtionhallinnossa Kopiosto ry:n kanssa. Sopimus koskee tekijänoikeuden suojaamien teosten valokopiointia ja niiden käyttämistä valtion hallinto-toiminnassa, valtion sisäisessä ammatillisessa peruskoulutuksessa ja muussa valtion henkilöstökoulutuksessa.

Kopiosto edustaa laajasti eri alojen tekijöitä ja kustantajia jäsenjärjestöjensä kautta. Kopiosto voi saamiensa koti- ja ulkomaisten valtuutusten sekä tekijänoikeuslain sopimuslisenssisääntöjen nojalla myöntää esimerkiksi lupia teosten valokopiointiin. Opetusministeriö maksaa Kopiostolle valtionhallinnon valokopioinnista korvauksen, jonka Kopiosto tilittää edelleen oikeudenomistajille.

Valtionhallinnon työntekijät saavat valokopioida kirjoja ja lehtiä tietyin rajoituksin sisäiseen tiedotus-

käyttöön. Kopioston lupa oikeuttaa valokopioimaan lähes kaikenlaisia julkaisuja: kotimaista ja ulkomaista tieto- ja kaunokirjallisuutta, sanoma- ja aikakauslehtiä sekä käyttöoppaita.

Digitaalisesti tapahtuvaan teosten kopiointiin, tallentamiseen tai välittämiseen ei vielä ole vastaavaa keskitettyä lupajärjestelyä. Laki suojaa teoksia riippumatta siitä, millä tekniikalla niitä käytetään. Nykyisin digitaalisesti tapahtuvaan teosten kopiointiin tarvitaan erillinen lupa suoraan oikeudenhaltijalta. Jos valtionhallinnon työntekijä esimerkiksi haluaa skannata lehtiartikkelin toimipaikan intranet-sivuille, siihen täytyy saada lupa artikkelin kirjoittajalta ja kustantajalta.

2 Tutkimusasetelma

Tutkimus keskittyy valtionhallinnon sisäisen tiedotuksen käyttötarpeisiin. Ulkoinen tiedotus on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksen suunnittelu aloitettiin haastattelulla henkilökohtaisesti valtionhallinnon sisäisestä tiedotuksesta vastaavia henkilöitä. Haastattelujen tavoitteena oli hahmottaa miten ja millaisissa tilanteissa sekä kuinka paljon tekijänoikeudella suojattuja teoksia käytetään valtionhallinnon sisäisissä tiedotustehtävissä. Näiden haastattelujen perusteella määritettiin tarkemat kohderyhmät ja tutkittavat käyttötilanteet.

Seuraavaksi kuvaillaan henkilökohtaisten haastattelujen tuloksia. Sen jälkeen käydään läpi tutkimusasetelma, tutkimuksen kohderyhmät ja tutkimusmenetelmät.

2.1 Haastattelut valtionhallinnossa

Henkilökohtaisia haastatteluja tehtiin yhteensä kahdellekymmenelle valtionhallinnon työntekijälle.

Haastatteluihin valittiin mahdollisimman erilaisia hallinnonaloja edustavia valtionhallinnon toimipaikkoja. Kaikki haastatellut henkilöt vastasivat jostakin sisäisen tiedotuksen osa-alueesta, esimerkiksi yleisestä tiedotuksesta, kirjastosta tai tietopalvelusta.

Haastateltavia pyydettiin kuvailemaan, miten sisäistä tiedotusta valtionhallinnossa nykyisin hoidetaan. Lisäksi heitä pyydettiin kertomaan, mitä toiveita ja tarpeita teosten kopioinnissa on noussut esille.

Haastattelujen perusteella tekijänoikeudella suojattuja teoksia käytetään yleisesti seuraavien tehtävien hoidossa:

- lehdistöseurannan teossa
- tutkimusten/päätösten lähdemateriaalina
- tietopalvelukäytössä

- sisäisissä tiedotteissa
- sisäisessä tiedotuslehdessä

Seuraavassa kuvataan lyhyesti teosten käyttötarpeita eri tehtävien hoidossa.

Lehdistöseuranta

Jokaisessa haastatelluista toimipaikoista tehtiin lehdistöseurantaa eli toimitettiin katsaus toimialaa kiinnostavista lehtiartikkeleista työntekijöiden käyttöön. Puolet toimipaikoista kokosi itse päivittäin lehdistökatsauksen. Toimipaikoista joka kolmas oli ulkoistanut katsauksen teon ja osti palvelun mediaseurantaa tarjoavalta yritykseltä. Lopuissa toimipaikoissa lehdistökatsauksia tehtiin satunnaisesti.

Lehdistöseurannan ulkoistaneet toimipaikat saivat artikkelista referaattikoosteen yleensä sähköisessä muodossa. Kooste oli kaikkien työntekijöiden käytävissä intranetissä. Yleisesti tällaiseen palveluun oltiin erittäin tyytyväisiä, joskin sitä pidettiin kalliina.

Seuraavaksi esitellään tarkemmin kommentteja niiltä toimipaikoilta, joissa lehdistöseurantaa ei haluttu ulkoistaa:

"Me ei haluta ulkoistaa palvelua, koska tieto on aina epätarkempaa ja se maksaa messinkejä."

Niissä toimipaikoissa, joissa lehdistöseuranta tehtiin itse, artikkelit valokopioitiin ja jaettiin jakelulistassa oleville työntekijöille. Yhdessä toimipaikassa artikkelien otsikot laitettiin esille intranettiin, ja otsikon perusteella työntekijät saattoivat tilata tietopalvelusta artikkelin valokopion.

Kaikki itse lehdistöseurantaa tekevät toimipaikat toivoivat mahdollisuutta skannata artikkelit ja julkaista

ne toimipaikan intranetissä. Yhdessä toimipaikassa artikkelit skannattiin ja arkistoitiin toimipaikan levytilaan jo nyt. Esimerkiksi seuraavanlaiset kommentit olivat yleisiä:

"Me haluttais ehdottomasti skannata lehtileikkeet ja laittaa ne intraan. Lehdistö-katsaus ilmestyy päivittäin ja päästäis eroon suuresta paperimäärästä. Intrassa riittäisi kun artikkeli olisi pari päivää tai ehkä pari viikkoa, jotta lomilla olevatkin voisivat seurata."

"Valmiiksi sähköisenä oleva mediakatsaus olisi hyvä."

Tutkimusten/päätösten lähdemateriaali

Kirjoja, lehtiä ja digitaalisia teoksia käytetään usein myös tutkimusten ja päätösten lähdemateriaalina. Tutkimusraportteihin kopioitiin esimerkiksi valmiita digitaalisessa muodossa olevia taulukoita tai kuvia. Julkaistavien raporttien kohdalla tekijänoikeuskysymykset olivat hyvin huomioitu ja kopioitavan teoksen tekijältä oli pyydetty lupa kopiointiin. Sisäiseen käyttöön jäävien raporttien tekijänoikeuskysymysten huomiointi oli kirjavaa ja tutkijakohtaista.

Suojattuja aineistoja käytettiin myös erilaisten päätösten taustamateriaalina. Käytetty aineisto valokopioitiin ja arkistoitiin päätökseen liittyvän materiaalin yhteyteen. Usein päätökset arkistoitiin digitaalisessa muodossa. Eräässä toimipaikassa kerrottiin, että päätöksen tueksi käytetyt lehtiartikkelit skannataan ja arkistoidaan digitaalisesti.

"Meillä on tarve saada niitä asiantuntija-artikkeleita digitaaliseen muotoon, jonka perusteella ratkaisuja tehdään. Esimerkiksi joskus asiakas voi muutaman vuoden päästä kysellä päätöksestä uudestaan - artikkelia ei olekaan enää missään. Jos se olisi sähköisessä arkistossa, siihen olisi helppo palata myöhemmin uudestaan."

Tietopalvelukäyttö

Lähes kaikissa haastatelluista toimipaikoista oli kirjasto, jonne kirjat ja lehdet yleensä tilataan. Tämän lisäksi osastot hankkivat kirjoja ja lehtiä omaan käyttöönsä. Useimmiten kirjoja ja lehtiä lainattiin tai käytiin lukemassa kirjastossa. Aikakauslehdille oli yleensä järjestetty lehtikierto.

Lukijat saattoivat satunnaisesti valokopioida tarvitsemiaan teoksia. Lehtiä kopioitiin enemmän kuin kirjoja. Useimmiten työntekijät kopioivat tarvitsemansa materiaalin itse, ja vain muutamassa paikassa organisaation tietopalvelu tarjosi kopiointipalvelua työntekijöilleen.

Teosten käyttäjät halusivat yleensä lukea aineiston paperilta. Tämän vuoksi pyyntöjä teosten skannaamiseen tai sähköisen materiaalin toimittamiseen ei ollut tullut. Tietopalvelun kannalta sähköisen materiaalin toimittaminen olisi kuitenkin helpompaa.

"Meillä ei ole tarvetta lehtien skannaamiseen, koska ihmiset haluavat artikkelin mieluummin paperilla. Etäpisteisiin olen tarjonnut, että skannaisin artikkelin ja pistäisin sähköpostilla. Kerran sain sähköpostin takaisin, jossa tilaaja valitti, että sähköisessä muodossa on hankala lukea. En viittiny sanoo, että tallenna se ja ota paperille."

"Elektroniset lehdet olisivat tietopalvelun kannalta helpompia. Sit taas ihmiset ei tykkää käyttää niitä."

"CD-rommeja käytetään hyvin vähän. Ihmiset ei tykkää käyttää niitä. Ne käytti mieluummin saman sarjan vanhaa kirjaversiota kun uudempaa versiota, joka on cd:llä."

Sisäiset tiedotteet

Sisäisiä tiedotteita jaettiin pääasiallisesti intranetissä. Tavoitteena oli saada organisaation työntekijät seuraamaan intranetin uutis- tai ajankohtaissivustoa, jossa tiedotteet julkaistaan. Tiedotteita jaettiin satunnaisesti paperikopiona tai sähköpostitse, mutta pyrkimyksenä

oli päästä näistä eroon. Seuraava kommentti kuvaa yleisesti tiedottajien mielipiteitä:

"Intra on nopea ja tiedottajan kannalta helpoin."

Tiedotteet sisälsivät laajasti erilaista henkilöstöhallintoon ja organisaatioon liittyvää tietoa. Osa tiedotteista, esimerkiksi ministeriöiden ohjeistukset ja EU:n päätökset, tulivat suoraan valtionhallinnon muilta yksiköiltä.

Pääosa tiedotteista kirjoitettiin itse ja niissä käytettiin yleensä omia kuvia. Muita kuvia käytettiin harvoin, koska kuvittamiseen ei ollut aikaa ja kuvat kuormittavat verkkoa liikaa. Kun kuvia käytettiin, ne olivat yleensä sarjakuvia, clipart-kuvia tai itse otettuja digikuvia.

Sisäinen tiedotuslehti

Useissa toimipaikoissa ilmestyi paperille painettu sisäinen tiedotuslehti. Useimmiten lehti oli myös intrassa pdf-muodossa, mutta työntekijät lukivat lehteä pääasiassa painettuna versiona. Kahdessa toimipaikassa tiedotuslehti ilmestyi vain intranetissä ja näissä toimipaikoissa lehti ilmestyi huomattavasti useammin. Tiedotuslehteä ei haluttu julkaista sähköisessä muodossa seuraavista syistä:

"Henkilökunta suosii paperiversiota."

"Lukijakyselyn mukaan lehti halutaan lukea paperilla, koska siinä olevat jutut on niin pitkiä."

"Tiedotuslehti ilmestyy paperilla. Paine kustannusten säästämiseen on suuri, mutta aiotaan jatkossakin julkaista paperilla. Se on semmoinen me-lehti."

Tiedotuslehdissä käytettiin lähes sataprosenttisesti itse tehtyä materiaalia. Käytetyistä kuvista suurin osa oli itse otettuja. Tiedotuslehteä tehtäessä tekijänoikeuskysymykset tuntuivat tulevan paremmin huomioiduksi – yleensä tiedotuslehti on painettu ja pidempiaikaiseen käyttöön suunnattu. Muutamassa paikassa tiedotuslehteä olisi haluttu kuvittaa enemmänkin, jos se olisi tekijänoikeudellisesti sallittua.

"Kuvia ja sarjakuvia käytettäisiin mielellään enemmän. Se palvelisi kahta päämäärää: lehdellä olisi parempi huomioarvo ja se olisi humoristisempi."

Yhteenveto teemahaastatteluista

Suojattujen teosten käyttö painottuu erityisesti lehdistöseurantaan, koska lehdistökatsaukset koostuvat yksinomaan tekijänoikeuden alaisesta materiaalista eli lehtiartikkeleista ja kuvista. Toimipaikoissa, joissa lehdistökatsaus tehtiin itse säännöllisesti, oli runsaasti tarvetta käyttää, kopioida ja jakaa teoksia digitaalisessa muodossa.

Tekijänoikeudella suojattuja teoksia käytettiin säännöllisesti myös tietopalvelussa sekä päätösten ja tutkimusten taustamateriaalina. Haastatteluiden perusteella ei kuitenkaan saatu tarkkaa kuvaa käytön määrästä ja käyttöön liittyvistä tarpeista.

Sisäisiä tiedotteita tai sisäistä tiedotuslehteä tehtäessä tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttö oli vähäisempää. Lähteenä käytettiin pääasiassa organisaation omaa aineistoa. Muiden tekemän aineiston käytöllä nähtiin olevan lähinnä viihteellistä ja virikkeellistä arvoa.

2.2 Tutkimuksen kohderyhmät ja lähtökohdat

Henkilökohtaisten haastattelujen perusteella valittiin jatkotutkimuksen kohteeksi ne käyttöalueet, joilla teosten kopiointitarpeet olivat säännöllisiä. Näitä käyttöalueita olivat **tietopalvelu** ja **lehdistökatsaus**.

Tutkimus jaettiin kahdeksi eri kyselyksi. Ensimmäisessä tutkittiin tietopalvelun ja toisessa lehdistöseurannan tarpeita. Molemmissa kyselyissä oli sekä nykyistä käyttöä että tulevaisuuden käyttötarpeita mittaava osuus.

Tietopalvelu valtionhallinnossa

Tämä kysely keskittyi teosten tietopalvelukäyttöön. Tietopalvelulla tarkoitetaan tässä työtehtäviä, joissa viestinnän tai tietopalvelun työntekijät hankkivat, jatkavat tai välittävät tietoa muille organisaation työntekijöille. Kyselyssä haastateltiin tietopalvelusta, kirjas-

toista ja sisäisestä tiedotuksesta vastaavia henkilöitä. Kysymyksissä selvitettiin teosten nykyistä käyttöä sekä tulevaisuuden käyttötarpeita. Kyselyn tavoitteena oli selvittää ensiksi nykyistä kopiointia ja toisaalta tulevaisuuden käyttötarpeita.

Nykyistä käyttöä tutkittaessa selvitettiin digitaalisen kopioinnin määrää, sisältöä sekä käyttötapoja. Opetusministeriö ja Kopiosto tutkivat säännöllisesti kopioinnin määrää ja sisältöä osana valtionhallinnon valokopiointisopimusta. Valokopioinnin määriä ja sisältöä ei siten ollut tarvetta erikseen selvittää. Digitaalista kopiointia valtionhallinnossa sen sijaan ei ole aiemmin tutkittu.

Tulevaisuuden käyttötarpeita kartoitettiin muun muassa selvittämällä tapoja, joilla eri aineistoja haluttiin hankkia sekä aineiston erilaisia jakelutapoja. Tarpeita tutkittaessa mukaan otettiin myös käytön hinta. Näin pyrittiin saamaan arviot käyttäjän mielestä kohtuullisesta korvauksesta sekä siitä, kuinka kysyntä muuttuu hinnan muuttuessa eli hintajoustoista.

Lehdistökatsaus valtionhallinnossa

Lehdistöseurannalla tarkoitetaan oman toimialueen uutisoinnin seuraamista ja talteen ottamista. Uutisista kootaan katsaus lukijoiden käyttöön. Yksittäistä lehtiartikkeleiden muodostamaa koostetta kutsutaan tässä lehdistökatsaukseksi.

Opetusministeriö ja Kopiosto tutkivat vuonna 2000 lehdistökatsauksen tekoon liittyvää kopiointia valtionhallinnossa. Tulosten perusteella valtionhallinnossa todettiin olevan arviolta 20 – 30 toimipaikkaa, joissa lehdistöseuranta oli laajamittaista. Muissa toimipaikoissa seuranta oli satunnaista tai se oli ulkoistettu.

Lehdistökatsauksia tutkivassa kyselyssä keskityttiin ainoastaan laajamittaista lehdistöseuranta tekeviin valtionhallinnon toimipaikkoihin. Haastateltaviksi valittiin lehdistökatsauksia tekeviä tai niitä säännöllisesti lukevia henkilöitä. Tässäkin kyselyssä tavoitteena oli selvittää sekä nykyistä kopioinnin määrää ja sisältöä että tulevaisuuden käyttötarpeita.

Selvitettäessä teosten nykyistä käyttöä tutkittiin muun muassa sitä, mitä lehtiä toimipaikoissa käytetään ja miten niitä kopioidaan ja jaetaan. Lisäksi

haluttiin arvioida kopioinnin määrää: kysymyksissä selvitettiin lehdistökatsauksen keskimääräistä kokoa, kuinka monelle työntekijälle sitä jaetaan ja kuinka usein se ilmestyy.

Tulevaisuuden käyttötarpeita selvitettiin esimerkiksi kysymällä miten toimipaikoissa mieluiten halutaan hankkia lehtiä: painettuna vai internetin näköislehtenä. Lisäksi pyrittiin kartoittamaan lehdistöseurannan levitystapojen houkuttelevuutta; oliko paperikopio vai organisaation intranet-sivuilla oleva digitaalisessa muodossa oleva katsaus parempi vaihtoehto. Myös tässä kyselyssä kartoitettiin aineistojen käytöstä maksettavaa hintaa.

2.3 Tutkimusmenetelmät

Molempien kohderyhmien tutkimukset tehtiin internet-kyselyinä. Kummankin kohderyhmän kyselyyn sisältyi

1. käytön määrää ja sisältöä mittaava kvantitatiivinen osuus
2. tarpeita kartoittava conjoint-osuus.

Molempia osuuksia esitellään tarkemmin jäljempänä.

Tutkimuskokonaisuudet toteutti tutkimustoimisto Marketing Radar Oy. Lisäksi konsultti Jan-Otto Malmberg ja Kopioston tutkimussuunnittelija Juha Koponen tekivät tilastollisia lisäanalyyssejä käytön määrää mittaavissa tutkimuksissa.

2.3.1 Käytön määrää mittaavat tutkimukset

Käytön määrää ja sisältöä mittaavissa osuuksissa käytettiin kvantitatiivista kysymysmenetelmää.

Tietopalvelua koskevassa kyselyssä keskityttiin viimeksi tehtyyn kopiointi/tallennustapahtumaan, koska se muistetaan parhaiten ja siihen liittyviä tekijöitä käyttäjä pystyy kuvailemaan tarkimmin.

Lehdistökatsausten tekoa koskevassa kyselyssä taas selvitettiin tavanomaista lehdistökatsauksen tekoa.

2.3.2 Conjoint-analyysi

Tarpeita kartoittavat osuudet toteutettiin conjoint-analyysillä. Conjoint-analyysi pyrkii simuloimaan

1 Valtionhallinnon lehtikoosteiden kopiointia

mahdollisimman hyvin aitoa valinta- tai ostopäätös-tilannetta. Kyselyssä vastaaja joutuu tekemään samanlaisia päätöksiä kuin aidossa valintatilanteessa ja valitsemaan esitetyistä tuote- tai palvelukokonaisuuksista itselleen parhaiten sopivan. Conjoint-kyselyssä ei arvioida yksittäisiä valintaan vaikuttavia tekijöitä erikseen.

Conjoint-analyysin avulla selvitetään eri tekijöiden merkitystä päätöksentekoprosessille. Tuloksia voidaan myös simuloida jälkikäteen: näin pystytään tutkimaan esimerkiksi hinnan vaihteluiden vaikutusta päätöksentekoon muiden ominaisuuksien säilyessä ennallaan.

Vastaaja saa kyselyssä valita neljästä vaihtoehdosta mieleisensä tuotteen tai palvelun. Valintoja tehdään noin 5-9 kappaletta tutkimuskohteesta riippuen.

Vastaajan valintojen perusteella saadaan tietoa siitä, mitä asioita hän pitää tärkeinä, sekä pystytään laittamaan valinnat järjestykseen.

Vaihtoehtoisissa esitetään tuotteen/palvelun eri ominaisuuksia. Kysymyksiin valitut ominaisuudet olivat:

- lähde
- kopiointi
- hinta

Esimerkiksi ominaisuuden ”lähde” tasoja olivat painetut lehdet ja internetin maksulliset verkkolehdet. Eri vaihtoehtoisissa ominaisuuksien tasot vaihtelivat. Vastaaja asetettiin todelliseen valintatilanteeseen, jossa hän vertaili eri tuotteiden ominaisuuksia ja valitsi niistä parhaan.

Toimipaikkaanne on hankittu sanomalehtiä ja verkossa olevia maksullisia verkkolehtiä tietopalvelun käyttöön. Valitse sinulle hyödyllisin tapa toimittaa tietoa työntekijöille.	
<p>1</p> <p>Lähde: Internetin maksulliset verkkolehdet</p> <p>Kopiointi: Artikkeli tulostetaan ja jaetaan työntekijöille</p> <p>Hinta: 6 €/työntekijä vuodessa</p>	<p>2</p> <p>Lähde: Painetut lehdet</p> <p>Kopiointi: Artikkeli skannataan ja lähetetään sähköpostilla</p> <p>Hinta: 9 €/ työntekijä vuodessa</p>
<p>3</p> <p>Lähde: Internetin maksulliset verkkolehdet</p> <p>Kopiointi: Artikkeli valokopioidaan ja jaetaan työntekijöille</p> <p>Hinta: 8 €/työntekijä vuodessa</p>	<p>4</p> <p>Lähde: Internetin maksulliset verkkolehdet</p> <p>Kopiointi: Artikkeli laitetaan esille intranettiin tai muuhun verkkoon</p> <p>Hinta: 23 €/työntekijä vuodessa</p>

Kuva 1. Esimerkki kysymyksestä

Discrete choice modeling on uusin ja matemaattisesti tehokkain menetelmä conjoint-analyysien perheessä. DCM-menetelmällä mitataan eri asioiden tärkeyttä tuotteen tai palvelun valinnassa. Menetelmän avulla rakennetaan tulosten pohjalta erilaisia tuotteita ja palveluja sekä ennustetaan niiden menestystä markkinoilla.

Tutkimusmenetelmän taustalla on matemaattinen malli, joka on kehitetty nykymuotoonsa vasta aivan viime vuosina. Vastaajan arvostukset lasketaan Hierarical Bayes -menetelmällä, jota kansainvälisissä markkinatutkimusjulkaisuissa pidetään yleisesti parhaana.

3. Tietopalvelu valtionhallinnossa

Valtionhallinnon tietopalvelua koskeva tutkimus tehtiin syksyllä 2005. Kyselyt tehtiin loka– marraskuussa 2005. Tutkimus toteutettiin internet-kyselynä, jonka vastaajat rekrytoitiin puhelimitse. Seuraavassa kappaleessa esitellään kysymyslomake sekä tiedot otannasta ja aineiston keruusta.

Kappaleessa käydään myös läpi sekä nykyistä käytöstä että tulevaisuuden tarpeita kartoittavien selvitysten tulokset.

3.1 Kysymyslomake

1. Käytön määrää ja laatua mittaava kvantitatiivinen tutkimus

Aineistoja voidaan kopioida neljällä eri tavalla. (kuva 2).

Aineistojen kopiointitavat	PAPERILTA	DIGITAALISESTA MUODOSTA
PAPERILLE	a. valokopiointi	c. tulostus
DIGITAALISEEN MUOTOON	b. skannaus	d. tallennus

Kuva 2. Aineiston kopiointitavat

Painetussa muodossa julkaistua aineistoa voidaan valokopioida (a) tai skannata (b). Digitaalisessa muodossa julkaistua aineistoa voidaan kopioida tulostamalla (c) tai tallentamalla aineistosta uusi digitaalinen kopio (d). Tässä tutkimuksessa arvioitiin tapoja b, c ja d eli painotuotteiden skannaus, digitaalisen aineiston tallennus ja digitaalisesta lähteestä tulostaminen. Opetusministeriö ja Kopiosto tutkivat säännöllisesti valokopiointia valtionhallinnossa. Muita kopiointitapoja ei valtionhallinnossa ole aiemmin tutkittu.

Tutkimuksen tavoitteena oli mitata kopioinnin määrää, ja sitä päätettiin selvittää tekemällä kysymyksiä viimeisimmästä kopiointitapahtumasta. Vastaajalta kysyttiin kunkin kopiointitavan kohdalla:

- Onko hän koskaan tallentanut tai skannannut aineistoa. Tulostamista tutkittaessa kysymys jätettiin pois, koska oletettiin, että kaikki kohderyhmään kuuluvat ovat joskus tulostaneet.
- Milloin vastaaja viimeksi kopioi kyseisellä tavalla.
- Sekä esitettiin viimeisintä kopiointitapahtumaa kuvaavia kysymyksiä: mikä oli kopion käyttötarkoitus, mistä aineisto oli lähtöisin, jaettiinko aineistoa eteenpäin ja kuinka monelle, kuinka monta sivua aineistoa kopioitiin jne.

Kysymyslomake kokonaisuudessaan on raportin liitteenä.

2. Conjoint-kysymyslomakkeeseen valitut ominaisuudet ja niiden tasot

Conjoint-kysymyslomakkeessa vastaajalle annetaan muutama vaihtoehto, joista hän valitsee parhaan. Vaihtoehtoilta on eri ominaisuudet ja jokaisella ominaisuudella useita tasoja. Tähän tutkimukseen valitut ominaisuudet olivat lähde, kopiointi ja hinta. Taulukossa 1 on esitelty kunkin ominaisuudet tasot.

Tutkimuksessa käytetyt ominaisuudet ja niiden tasot valittiin henkilökohtaisten haastattelujen perusteella; valtionhallinnon työntekijät kertoivat kokevansa nämä ominaisuudet käytön kannalta tärkeiksi. Myös aiempien tutkimusten perusteella tiedettiin, että valtionhallinnon työntekijät käyttävät näitä lähteitä laajasti. Valitut ominaisuudet ovat lisäksi aineistojen käyttöominaisuuksien kannalta oikeudenomistajille tärkeitä.

Lähde	Kopiointi	Hinta
Painetut lehdet	Valokopioidaan ja jaetaan työntekijöille	Hinta 4 €, 6 €, 8 € tai 10 € per työntekijä vuodessa.
Internetin maksulliset verkkolehdet	Tulostetaan ja jaetaan työntekijöille	
Painetut lehdet	Skannataan ja lähetetään sähköpostilla	Hinta 9 €, 14 €, 18 € tai 22 € per työntekijä vuodessa.
Internetin maksulliset verkkolehdet	Lähetetään sähköpostilla	
Painetut lehdet	Skannataan ja laitetaan saataville yhteiseen verkkoon	Hinta 18 €, 23 €, 29 € tai 34 € per työntekijä vuodessa.
Internetin maksulliset verkkolehdet	Laitetaan saataville yhteiseen verkkoon	

Taulukko 1. Tutkimukseen valitut ominaisuudet ja niiden tasot

Vaihtoehtoisia tietopalvelun lähteitä ovat painetut lehdet ja internetin maksulliset verkkolehdet. Kopiointitapa vaihteli sen mukaan, mitä lähdettä käytettiin. Käytännössä tietopalvelulle tarpeellisia tapoja kopioida ja jakaa aineistoa olivat paperikopion jakelu, sähköpostijakelu tai aineiston julkaisu intranetissä.

Eri käyttötavoille arvioitiin keskimääräinen työntekijäkohtainen vuosihinta. Hinnoittelun oletuksena oli, että luvan hinta on sitä kalliimpi mitä enemmän kopion voidaan katsoa korvaavan alkuperäistuotteen hankintaa. Esimerkiksi kopion levitys intranetissä hinnoiteltiin kalliimmaksi kuin paperitulosteiden jakelu, koska digitaalista aineistoa kopioitaessa teoksen laatu pysyy samana ja sen levittäminen on helpompaa. Tutkimuksessa esitetyistä käyttövaihtoehtoista kaikki eivät kuitenkaan ole nykyisten luparatkaisujen puitteissa sallittuja. Useille esitetyistä vaihtoehtoista ei ole lainkaan käytännössä sovellettua hinnoittelumallia.

Valtionhallinnon valokopiointiluvan hinnat perustuvat sovittuun kopiokohtaiseen sivuhintaan ja

säännöllisillä valokopiointitutkimuksilla mitattuun suojatun aineiston käytön määrään. Digitaalisen käytön kohdalla voitaisiin luoda yksilöllisempiäkin hinnoittelurakenteita.

Tutkimuksessa arvioitiin käyttäjien halukkuutta maksaa uusista käyttö- ja kopiointitavoista. Jokaiselle kopiointitavalle määriteltiin työntekijäkohtainen hinta, joka vaihteli neljällä tasolla. Tavoitteena oli selvittää kopiointitavan hinnan muuttumisen vaikutustaan kysyntään.

3.2 Otanta ja aineiston keruu

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat henkilöt, jotka etsivät ja välittävät tietoa muille organisaation työntekijöille. Tyypillisesti tällaisia työtehtäviä tekevät sisäisestä tiedotuksesta, tietopalvelusta ja kirjastosta vastaavat henkilöt. Otos poimittiin valtionhallinnon toimipaikkarekisteristä, jota ylläpitää Tilastokeskus.

Kokoluokka	Toimipaikkoja
1 – 4 työntekijää	998
5 – 50 työntekijää	1409
Yli 50 työntekijää	442
Toimipaikkoja yht.	2849

Taulukko 2. Toimipaikkojen jakauma henkilöstömäärän mukaan valtionhallinnon toimipaikkarekisterissä

Tutkimuksen ulkopuolelle jätettiin pienimmät toimipaikat. Kopioston aiempien tutkimusten perusteella niissä arvioitiin olevan oleellisesti muita harvemmin tietopalvelutehtäviä hoitavia henkilöitä. Poimintamenetelmä oli ositettu otanta, ja tuloksia yleistettäessä on huomioitu toimipaikkojen koon vaihtelu. Otokseen poimittiin yhteensä 750 toimipaikkaa.

Kokoluokka	Toimipaikkoja	Otoskoko	Vastasi kyselyyn
1 - 4	998	0	-
5 - 50	1409	308	44
Yli 50	442	442	89
Yhteensä	2849	750	133

Taulukko 3. Otanta ja vastaajamäärät

Tutkimustoimisto Radarin tutkimushaastattelijat soittivat toimipaikkoihin ja rekrytoivat sisäisestä tiedotuksesta, tietopalvelusta ja kirjastosta vastaavia henkilöitä osallistumaan tutkimukseen. Osallistujille lähetettiin sähköpostitse tutkimuskutsu, jossa oli linkki internetkyselyyn. Yhteensä kyselyyn osallistui 133 vastaajaa. Vastaajien määrään vaikuttaa se, että suuressa osassa toimipaikoista ei ole tietopalvelutehtävissä työskenteleviä henkilöitä.

Jälkikäteen selvitettiin vielä, kuinka moni valtionhallinnon työntekijä vastaa tutkimuksen määritelmän mukaisesta tietopalvelusta. Noin 50 valtionhallinnon toimipaikan keskukseen soitettiin ja kysyttiin tietopalvelusta vastaavien työntekijöiden lukumäärää. Tulosten perusteella arvioitiin, että yhteensä noin 1 000 valtionhallinnon työntekijän toimenkuvaan kuuluu oleellisena osana kuvailut tietopalvelutehtävät. Tässä esitetyt tietopalvelua koskevat tulokset on yleistetty koskemaan kaikkia valtionhallinnon toimipaikkoja painottamalla vastaukset taulukon 4 lukumäärien mukaan.

Kokoluokka	Tietopalvelusta vastaavien lkm
5 - 50	238
Yli 50	739
Yhteensä	977

Taulukko 4. Arvio tietopalvelusta vastaavien henkilöiden lukumäärästä kaikissa valtionhallinnon toimipaikoissa

Tutkimuksen suunnittelu aloitettiin vuoden 2005 alussa ja tutkimus toteutettiin seuraavan aikataulun mukaisesti:

1. Tutkimuksen suunnittelu maaliskuu-toukokuu 2005
2. Haastattelut kesä-elokuu 2005
3. Kysymyslomakkeen suunnittelu syys-lokakuu 2005
4. Tutkimuksen testaus marraskuu 2005
5. Kysymyslomakkeen viimeistely marraskuu 2005
6. Kyselyt joulukuun 2005 – tammikuun 2006
7. Tulosten analysointi tammi-helmikuun 2006
8. Raportin kirjoitus ja yhteenveto maaliskuu-huhtikuun 2006

3.3 Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen vastaajat edustivat hyvin tasaisesti eri hallinnonaloja. Vastaajien keski-ikä oli noin 50 vuotta kun kokonaisuudessaan valtionhallinnon työntekijöiden keski-ikä on noin 43 vuotta². Vastaajien toimenkuvat olivat laajoja, mutta pääpaino oli tietopalvelussa. Neljännes vastaajista oli esimiesasemassa, kolmannes asiantuntijoita ja vajaa puolet toimihenkilöitä.

Seuraavaksi käydään läpi nykyisen käytön määrää ja laatua mittaavan sekä tulevia käyttötarpeita kartoittavan tutkimuksen tulokset valtionhallinnon tietopalvelussa.

3.3.1 Nykyinen käyttö

Digitaalisista kopiointitavoista yleisin oli tulostaminen. Myös digitaalisen aineiston tallentaminen oli yleistä: 66 % vastaajista oli joskus tallentanut digitaalisessa muodossa olevaa aineistoa. Kaikkein harvinaisin kopiointitapa oli painotuotteen skannaus. Vastaajista 36 % oli joskus skannannut lehtiä tai kirjoja. Seuraa-

2 Lähde: www.netra.fi, valtionraportointi –palvelun taulukko: Henkilöstötiedot vuodelta 2005/keski-ikä

vaksi kuvaillaan kopiointitapahtumia ja käydään läpi tarkemmin nykyisen käytön yleisyyttä.

Kopiointitapa 1. Digitaalisesta lähteestä (esimerkiksi internetistä) tulostaminen

Digitaalisesta lähteestä tulostaminen valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa oli hyvin yleistä, 66 % vastaa-

jista teki sitä päivittäin tai muutaman kerran viikossa. Vastaajista 10 % ilmoitti tulostavansa harvemmin kuin muutaman kerran vuodessa. Taulukossa 5 on esitetty vastaajien arvio siitä, kuinka usein he tulostavat digitaalisesta lähteestä. Tulokset on esitetty erikseen alle 50 ja yli 50 työntekijän toimipaikkojen osalta.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Päivittäin	27 %	30 %	30 %
Muutaman kerran viikossa	32 %	34 %	33 %
Muutaman kerran kuukaudessa	20 %	19 %	19 %
Muutaman kerran vuodessa	5 %	9 %	8 %
Harvemmin	16 %	8 %	10 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 5. Kuinka usein tulostat digitaalisessa muodossa, esim. internetissä tai cd-romilla julkaistua aineistoa

Kun tulostuksen yleisyyteen koskevan kysymyksen osuudet painotetaan vuositason painoarvoilla, saadaan arvio siitä, kuinka monta tulostustapahtumaa kyselyyn vastanneet tekevät vuosittain. Vastausvaihtoehdoille

määriteltiin taulukon 6 mukaiset vuositason painoarvot. Painottamattomat tulokset ovat esillä raportin liitteessä.

	Vuositason painoarvo
Päivittäin	200
Muutaman kerran viikossa	60
Muutaman kerran kuukaudessa	15
Muutaman kerran vuodessa	2
Harvemmin	0,5

Taulukko 6. Vastausvaihtoehtojen vuositason painoarvot

Kyselyyn vastanneet tulostivat keskimäärin 113 kertaa vuodessa. Tämä on huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi peruskoulujen opettajien vuosittainen tulos-

tusmäärä. Tulos vaikuttaa kuitenkin luontevalta, koska tiedon etsintä ja kopiointi kuuluvat oleellisena osana tietopalvelusta vastaavien toimenkuvaan.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Päivittäin	34 %	51 %	47 %
Muutaman kerran viikossa	39 %	27 %	30 %
Muutaman kerran kuukaudessa	9 %	8 %	8 %
Muutaman kerran vuodessa	4 %	7 %	6 %
Harvemmin	14 %	7 %	9 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 7. Milloin viimeksi tulostit digitaalisessa muodossa, esimerkiksi internetissä tai cd-romilla julkaistua aineistoa

Valtionhallinnossa on arviolta 1 000 tietopalvelusta vastaavaa työtekijää. Tulostustapahtumia valtionhallinnon tietopalvelussa on tällöin arviolta 110 000 kappaletta vuodessa.

Noin puolessa tapauksista (48 %) tulostettua aineistoa jaettiin eteenpäin. Aineisto jaettiin keskimäärin 42 henkilölle ja materiaali sisälsi keskimäärin 14 sivua.

Näillä tiedoilla voidaan arvioida tulosteiden vuosittaista lukumäärää valtionhallinnon sisäisessä tiedotuksessa. Tulostustapahtumia oli keskimäärin 113 ja ne sisälsivät keskimäärin 14 sivua. Noin puolessa tapauksista tulostettua aineistoa jaettiin eteenpäin keskimäärin 42 henkilölle. Tulostettujen paperiarkkien määrä

on näin arvioiden keskimäärin 30 000 sivua. Koko valtionhallinnossa tulostettujen sivujen määrän arvio on siis vuositasolla noin 30 miljoonaa sivua.

Seuraavaksi tulostustapahtumia on kuvailtu tarkemmin. Tulokset on painotettu tapahtuman volyymin mukaan. Painottomat tulokset löytyvät raportin liitteistä.

Aineistoa tulostettiin pääasiassa internetistä (86 % vastaajista). Suurin osa tulosteista oli hankittu vapaasti saatavilla olevista internet-palveluista. Lähteenä olivat yleensä valtionhallinnon aloja edustavat sivustot, kuten eri ministeriöiden, virastojen ja laitosten kotisivut. Erilaiset lakitietopalvelut, esimerkiksi www.finlex.fi ja www.edilex.fi, mainittiin myös usein.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Ostetut maksulliset internet-palvelut, Vapaasti saatavilla olevat internet-palvelut	12 %	13 %	13 %
Julkaistu cd, dvd	0 %	4 %	3 %
Muu	4 %	13 %	11 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 8. Mistä viimeksi tulostamasi aineisto oli lähtöisin

Tulostetusta aineistosta 36 % sisälsi kuvia. Tulostetuista aineistoista alle 3 % sisälsi ainoastaan kuvia ja 29 % kaikista tulosteista kuvien osuus oli alle puolet.

Aineistoa tulostettiin pääasiassa erilaisten työtehtävien hoitoa varten. Noin 44 % käytöstä oli tiedotus- tai tietopalvelukäyttöä. Tulostuskerroista 47 %:ssa käyttötarkoituksena oli muu työtehtävien hoito tai niiden valmistelu.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Tiedotuskäyttö	2 %	11 %	9 %
Tietopalvelukäyttö (oman tmp:n pyynnöstä)	25 %	27 %	27 %
Tietopalvelukäyttö (ulkopuolisen pyynnöstä)	14 %	6 %	8 %
Muu työtehtävien hoito tai niiden valmistelu	41 %	49 %	47 %
Oma tai perheen yksityinen käyttö	7 %	6 %	6 %
Muu	5 %	0 %	1 %
Ei osaa sanoa	6 %	1 %	2 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 9. Mikä oli viimeksi tulostamasi aineiston käyttötarkoitus

Kopiointitapa 2: Digitaalisessa muodossa olevan aineiston tallennus

Tallennus oli toiseksi yleisin digitaalisessa muodossa olevan aineiston kopiointitapa. Vastaaajista 66 % on

joskus tallentanut digitaalisessa muodossa olevaa aineistoa. Tallentamista tehdään kuitenkin harvoin: vain 1 % vastaajista tallensi päivittäin ja 10 % muutaman kerran viikossa.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Päivittäin	2 %	1 %	1 %
Muutaman kerran viikossa	5 %	12 %	10 %
Muutaman kerran kuukaudessa	21 %	18 %	19 %
Muutaman kerran vuodessa	12 %	28 %	24 %
Harvemmin	14 %	10 %	11 %
Ei koskaan	46 %	31 %	35 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 10. Kuinka usein olet tallentanut valmiiksi digitaalisessa muodossa julkaistua tekstiä, kuvia, musiikkia tai muita tiedostoja

Kun tallennuksen yleisyys painotetaan vuositason painoarvojen suhteen (taulukko 6), saadaan arvio valtionhallinnon tietopalvelun vuosittaisista tallennustapahtumista. Valtionhallinnossa tallennustapahtumia on vuositasolla arviolta 12 000.

Aineistoa jaettiin eteenpäin 51 % tapauksista. Aineistoa jaettiin keskimäärin 35 henkilölle. Yleisin jakelutapa oli sähköposti.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Tulostamalla materiaalin	17 %	26 %	24 %
Sähköpostilla	79 %	53 %	59 %
Intranetin välityksellä	0 %	0 %	0 %
Verkkopalvelimella	4 %	15 %	12 %
Tallentavalle cd/dvd – levyille tai muistikortille	0 %	0 %	0 %
Muu	0 %	6 %	5 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 11. Missä muodossa jaoit aineiston eteenpäin

Myös tallentamisen kohdalla viimeisintä tallennustapahtumaa selvitettiin tarkentavilla kysymyksillä.

Noin 70 % aineistosta oli lähtöisin internetin maksullisilta ja vapaasti saatavilla olevilta sivustoilta.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Julkaistu cd, dvd	1 %	14 %	11 %
Ostetut maksulliset internet-palvelut, vapaasti saatavilla olevat internetpalvelut	6 %	7 %	7 %
Muu	43 %	70 %	63 %
Yhteensä	50 %	9 %	19 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 12. Mistä tallentamasi aineisto oli lähtöisin

Aineisto tallennettiin yleensä omalle pc:lle. Materiaalia tallennettiin myös organisaation verkkopalvelimelle (12 %), josta aineisto on muiden työntekijöiden saa-

tavilla. Tämä on huomattava määrä ottaen huomioon, ettei aineistojen tallentaminen verkkopalvelimelle muiden työntekijöiden saataville ole tekijänoikeuden kannalta laillista.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Organisaation verkkopalvelimelle	10 %	12 %	12 %
Omalle pc:lle	87 %	84 %	84 %
Tallentavalle cd/ dvd – levyille tai muistikortille	0 %	1 %	1 %
Muu	3 %	3 %	3 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 13. Mihin tallensit viimeksi hakemasi aineiston

Digitaalisessa muodossa olevaa aineistoa voivat olla esimerkiksi teksti, kuva, liikkuva kuva, musiikki ja

pelit. Tallennettu aineisto oli pääsääntöisesti tekstiä, kuvaa ja muuta informaatiota (esimerkiksi taulukoita ja tietokantoja).

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Tekstiä	50 %	84 %	75 %
Kuvaa (kaavioita, piirroksia, valokuvia yms.)	4 %	10 %	9 %
Liikkuvaa kuvaa (video, animaatio)	0 %	0 %	0 %
Musiikkia	0 %	6 %	5 %
Pelejä	0 %	0 %	0 %
Muita ohjelmia	0 %	0 %	0 %
Muuta informaatiota (taulukoita, tietokantoja tms.)	46 %	0 %	11 %
Muuta	0 %	0 %	0 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 14. Minkä tyyppistä aineistoa tallensit viimeksi

Aineistoa tallennettiin paljon työkäyttöön. Aineiston tallentaminen digitaalisesti omaan tai perheen yksityi-

seen käyttöön oli yleisempää kuin muiden kopiointitapojen kohdalla.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Tiedotuskäyttö	4 %	11 %	9 %
Tietopalvelukäyttö (oman tmp:n pyynnöstä)	13 %	11 %	12 %
Tietopalvelukäyttö (ulkopuolisen pyynnöstä)	13 %	3 %	5 %
Muu työtehtävien hoito tai niiden valmistelu	39 %	51 %	48 %
Oma tai perheen yksityinen käyttö	13 %	19 %	18 %
Muu	9 %	2 %	4 %
Ei osaa sanoa	9 %	3 %	4 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 15. Mikä oli viimeksi tallentamasi aineiston käyttötarkoitus

Kopiointitapa 3. Painotuotteiden skannaus

Skannaus oli harvinaisin tapa kopioida digitaalisesti. Vastaajista 36 % oli joskus skannannut. Ennen tutki-

musta tehdyissä henkilökohtaisissa haastatteluissa kävi ilmi, että skannaaminen koetaan hankalaksi tavaksi käyttää aineistoa.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Päivittäin	0 %	0 %	0 %
Muutaman kerran viikossa	2 %	0 %	0 %
Muutaman kerran kuukaudessa	7 %	6 %	6 %
Muutaman kerran vuodessa	10 %	26 %	23 %
Harvemmin	7 %	7 %	7 %
Ei koskaan	74 %	61 %	64 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 16. Kuinka usein olet skannannut osia lehdistä tai kirjoista

Kun skannauksen yleisyys suhteutetaan vuositasolle, (taulukko 6) saadaan arvio valtionhallinnon sisäisen tiedotuksen vuosittaisista skannaustapahtumista. Niitä on arviolta 1 500 vuodessa.

Yli puolessa tapauksista skannattua aineistoa jaettiin eteenpäin (66 %). Skannattu aineisto jaettiin keskimäärin 20 henkilölle. Yleisin jakelutapa oli sähköposti.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Tulostamalla materiaalin	18 %	29 %	26 %
Sähköpostin välityksellä	82 %	59 %	66 %
Intranetin välityksellä	0 %	0 %	0 %
Verkkopalvelimella	0 %	8 %	6 %
Tallentavalle cd/dvd -levylle tai muistikortille	0 %	1 %	0 %
Muu	0 %	3 %	2 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 17. Missä muodossa jaoit aineiston eteenpäin

Yleisin skannattava aineistolaji oli lehti. Henkilökohtaisissa haastatteluissa ilmeni, että valtionhallinnon tietopalvelussa tai kirjastoissa kirja lainattiin useim-

miten alkuperäiskappaleena. Lehtiä ei välttämättä edes lainata kirjastoista ulos, joten niiden kopiointi oli yleisempää.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Kirja	55 %	28 %	34 %
Lehti	30 %	55 %	49 %
Muu	15 %	17 %	17 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 18. Mistä viimeksi skannaamasi aineisto oli lähtöisin

Skannattu aineisto tallennettiin useimmiten omalle pc:lle, mutta myös organisaation verkkopalvelimelle tallennettiin huomattava määrä (39 %) aineistoa kaikkien työntekijöiden saataville.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Organisaation verkkopalvelimelle	15 %	52 %	43 %
Omalle pc:lle	72 %	39 %	47 %
Tallentavalle cd/ dvd –levylle tai muistikortille	13 %	4 %	6 %
Muu	0 %	5 %	4 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Taulukko 19. Mihin tallensit viimeksi skannaamasi aineiston

Skannatuista aineistoista 50 % sisälsi kuvia. Kuvien osuus aineistosta oli alle puolet 37 %:ssa tapahtumista, 7 % skannaustapahtumista materiaali sisälsi kuvia enemmän kuin puolet ja pelkkää kuvaa sisälsi 7 % skannatusta aineistosta.

Lähes puolet (47 %) skannaustapahtumista oli tiedotus- tai tietopalvelukäyttöä varten, 34 % muita työtehtäviä tai niiden valmistelua varten.

	Alle 50 työntekijää	Yli 50 työntekijää	Kaikki
Tiedotuskäyttö	1 %	14 %	11 %
Tietopalvelukäyttö (oman tmp:n pyynnöstä)	15 %	17 %	16 %
Tietopalvelukäyttö (ulkopuolisen pyynnöstä)	0 %	27 %	21 %
Muu työtehtävien hoito tai niiden valmistelu	69 %	36 %	44 %
Oma tai perheen yksityinen käyttö	13 %	1 %	4 %
Muu	2 %	5 %	4 %
Ei osaa sanoa	0 %	0 %	0 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

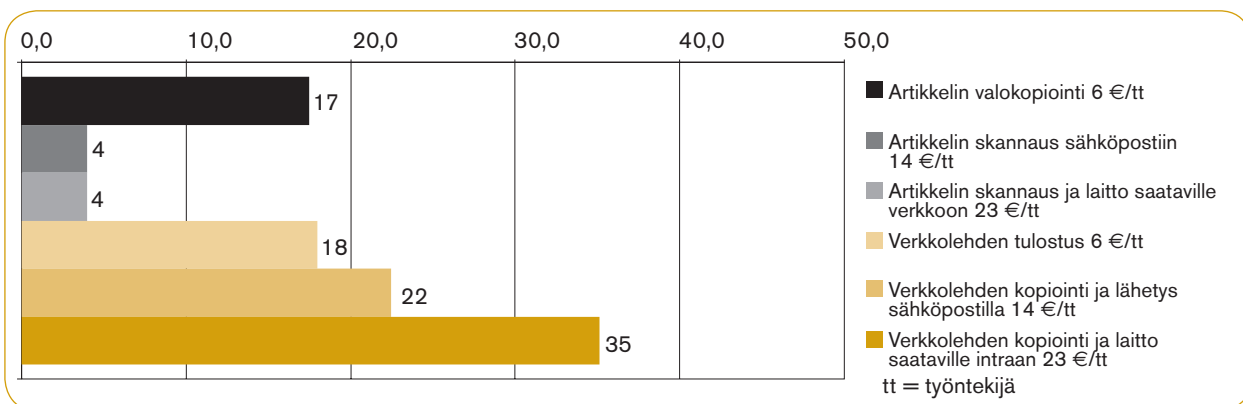
Taulukko 20. Mikä oli viimeksi skannaamasi aineiston käyttötarkoitus

3.3.2 Tarpeet

Conjoint-analyysin tuloksia voidaan tarkastella simulaatioiden avulla. Simulaattori laskee markkinaosuusia erilaisille käyttäjän määrittelemille kokonaisuukille. Markkinaosuusluku kertoo, kuinka suuri osa vastaajista valitsisi kunkin ominaisuuden tason. Simuloinneissa vaihdellaan tutkittavan ominaisuuden tasoja

muiden ominaisuuksien pysyessä muuttumattomina.

Kuvassa 3 esitetään markkinaosuudet eri kopiointitavoille. Kolme ylintä kopiointitapaa kuvaavat painetun lehden kopiointia ja kolme alemmaa internetissä olevan verkkolehden kopiointitapaa. Kaikille kopiointitavoille on valittu normaalihinta.

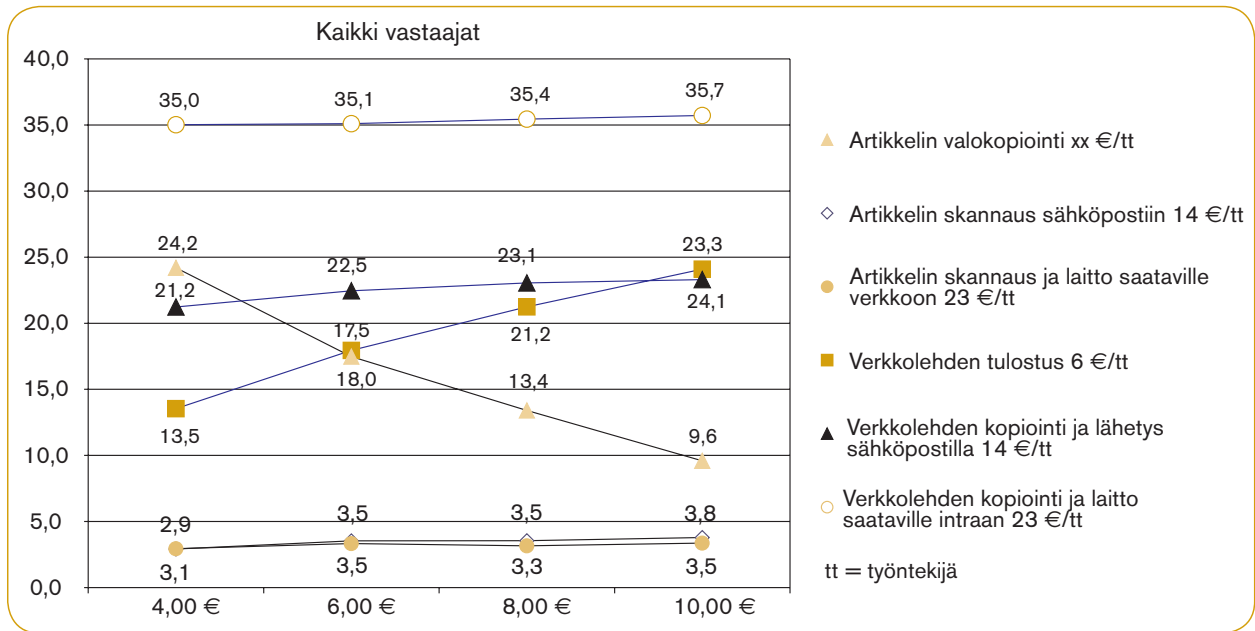

Kuva 3. Eri kopiointitapojen markkinaosuudet normaalihinnoilla

Tietopalvelussa verkkolehden kysyntä oli suurta: oletetuilla normaalihinnoilla kolme neljästä vastaajasta valitsisi verkkolehden. Suosituinta oli verkkolehden kopiointi ja jakelu verkossa. Seuraavaksi suosituinta oli verkkolehden kopiointi ja lähettäminen sähköpostitse.

Painetun lehden markkinaosuus oli 25 %. Skannauksen kysyntä oli hyvin pientä.

Kopiointitavan kysyntä on riippuvainen hinnasta. Seuraavissa kuvissa esitetään hinnan muutoksen vaikutusta eri kopiointitapojen kysyntään tai markkinaosuuteen. Tutkittavana olevan käyttötavan hinta on esitetty x-akselilla muiden käyttötapojen hintojen ollessa kiinnitettynä normaalitasolle. Y-akseli kertoo eri käyttötapojen kysynnän kullakin hintayhdistelmällä.

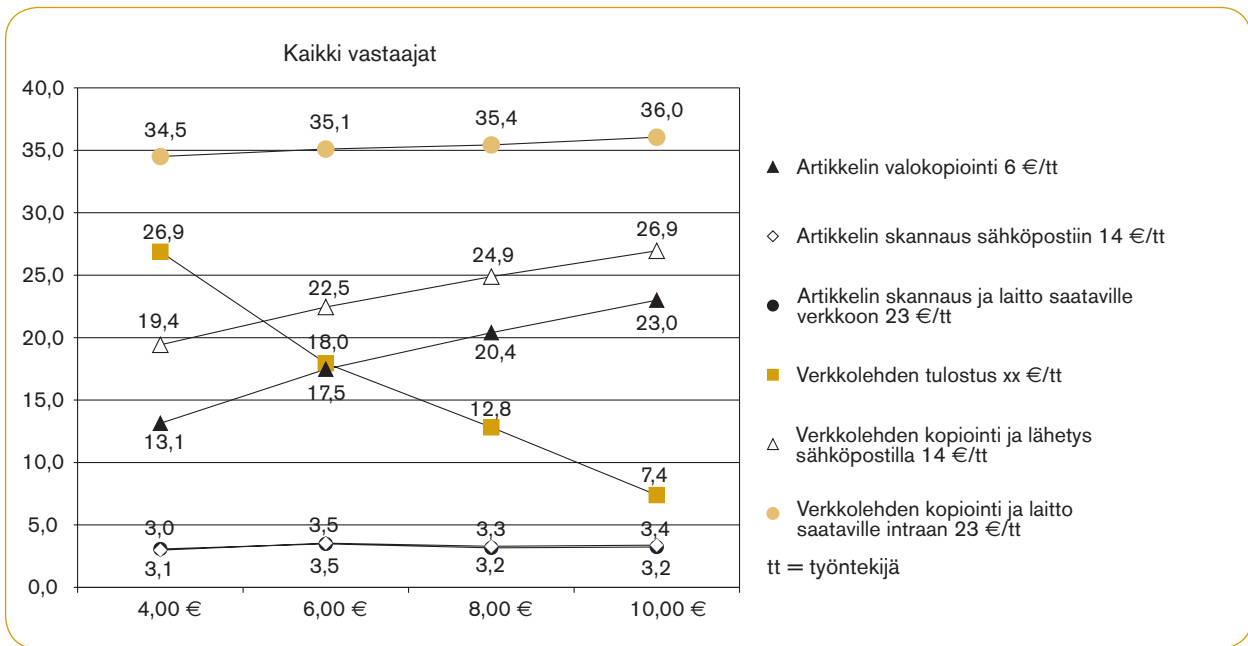

Kuva 4. Lehtiartikkelin valokopiointin kysyntä eri hinnoilla

Hinnan ollessa alimmillaan (4 euroa) valokopiointin kysyntä oli 24,2 % ja kysyntä laski hinnan noustessa (10 euroa) 9,6 %:iin. Muiden kopiointitapojen hinnat pysyivät simuloinneissa normaalihintaisina. Valokopiointin hinnan noustessa verkkolehden tulostuksen kysyntä kasvoi. Vastaajat näyttivät preferoivan paperikopioita.

Skannauksen kysyntä oli hyvin pientä kaikilla hinnoilla. Liitteissä on esitetty kysynnän muutoksia esittävät kuvat käyttötavoille ”artikkelin skannaus ja jakelu sähköpostilla” sekä ”artikkelin skannaus ja esiläyttö verkkoon”.

Seuraavassa kuvassa on esitetty verkkolehden tulostamisen kysyntä hinnan vaihdellessa. Lähteenä verkkolehti oli vastaajien mielestä kiinnostavampi kuin painettu lehti.

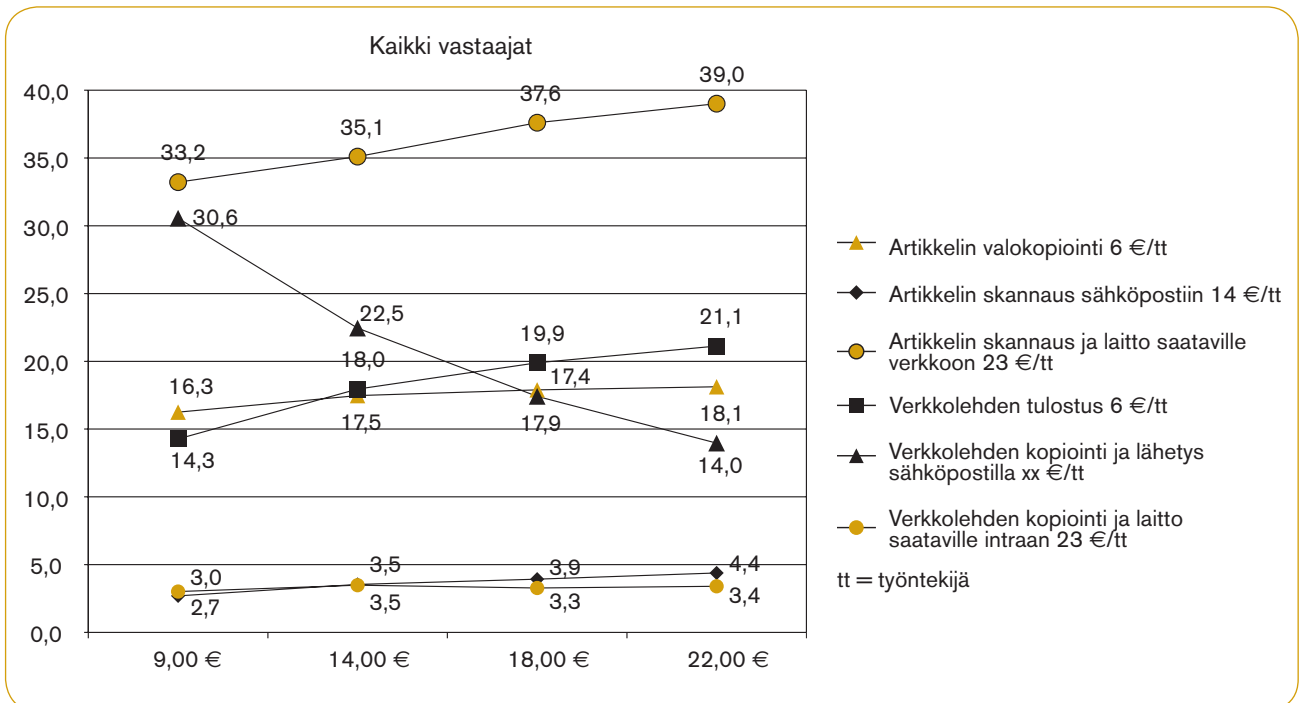

Kuva 5. Verkkolehden tulostuksen kysyntä eri hinnoilla

Halvimmalla hinnalla (4 euroa) artikkelin tulostuksen kysyntä oli 26,9 %. Kiinnostus laski yli 70 % hinnan noustessa. Korvaavia käyttötapoja olivat verkkolehden kopiointi ja jakelu sähköpostilla sekä valokopiointi.

Kuva 6 esittää kysynnän muutokset verkkolehden kopiointin ja sähköpostilla lähettämisen osalta hin-

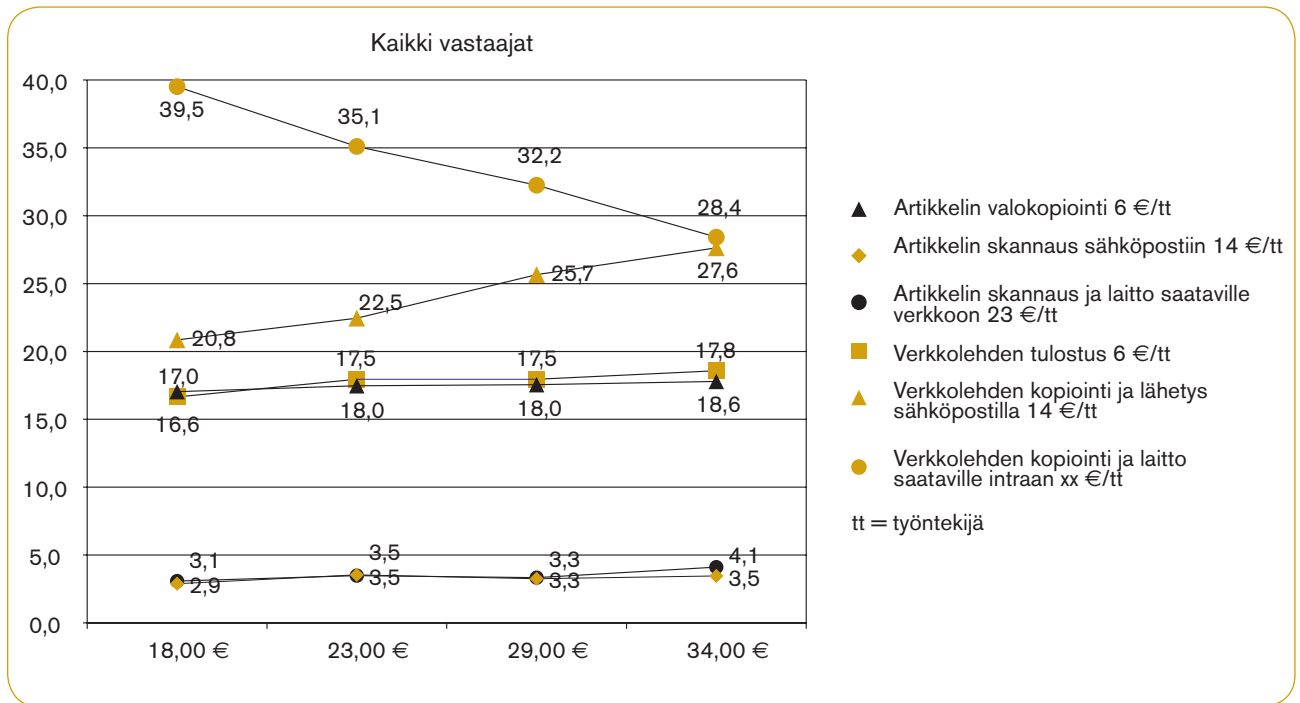
nan vaihdellessa. Normaalihintoja vertaamalla tämä oli toiseksi kysytyin käyttötapa. Kysyntä laski kokonaisuudessaan noin 50 % hinnan noustessa 9 eurosta 22 euroon.

Kuva 6. Verkkolehden kopiointi ja jakelu sähköpostilla: kysyntä eri hinnoilla

Verkkolehden kopiointi ja esillelaitto verkkoon oli normaalihinnalla mitattuna vastaajien mielestä kiinnostavin käyttötapa. Sen kysyntä eri hinnoilla on esitetty kuvassa 7. Halvimmalla hinnalla (18 euroa)

tämän käyttötavan valitsisi lähes 40 % vastaajista. Kysyntä laski vain noin 25 % hinnan kallistuessa 34 euroon.

Kuva 7. Verkkolehden kopiointi ja esillelaitto verkkoon: kysyntä eri hinnoilla

